

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МЕЦЕНАТІВ В УКРАЇНІ

CONSTITUTIONAL AND LEGAL SUPPORT OF PATRONS' ACTIVITIES IN UKRAINE

Коновеичук Х.Б.,

молодший науковий співробітник

Прикарпатського науково-дослідного центру правової політології

У статті розглядаються проблеми конституційної підтримки та правового регулювання меценатської діяльності в Україні. Осмислюється стан законодавчого забезпечення цього виду благодійної діяльності в Україні. Висуваються пропозиції задля їх подолання.

Ключові слова: благодійність, меценатство, меценатська діяльність, гуманізм.

В статье рассматриваются проблемы конституционной поддержки и правового регулирования меценатской деятельности в Украине. Осмысливается состояние законодательного обеспечения этого вида благотворительной деятельности в Украине. Выдвигаются предложения для их преодоления.

Ключевые слова: благотворительность, меценатство, меценатская деятельность, гуманизм.

This paper addresses the problem of constitutional support and regulation philanthropic activities in Ukraine. Interpreted the state legislature to ensure this type of philanthropy in Ukraine. Put forward proposals to overcome them.

Key words: charity, philanthropy, philanthropic activities, humanism.

Кожна цивілізована держава здійснює політику, спрямовану на створення системи соціального забезпечення, підтримку незаможних громадян, недопущення соціальних конфліктів і потрясінь у суспільстві. Україна як соціальна, правова держава, говорить стаття 1 Конституції України, теж намагається здійснювати ефективну соціальну політику в інтересах найширших верств населення. Стаття 46 Конституції України закріплює право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежності від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

В умовах радикальних соціально-економічних перетворень надзвичайно важко врегулювати проблеми соціальної сфери життєдіяльності суспільства. Це стосується належного життєвого рівня для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48); права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49) [1]. Українська держава не може повністю виконати конституційні вимоги з надання соціальної допомоги особам, які її потребують. За таких обставин обов'язки з надання матеріальної, особистої та фінансової допомоги беруть на себе благодійники та меценати.

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (ч. 6 ст. 1) визнає меценатство однією із форм здійснення благодійної діяльності. Меценатська діяльність є важливим джерелом недержавної підтримки гуманітарної політики держави. Вона забезпечує безкорисливу допомогу і заступництво, які направлені на досягнення вищих інтелектуальних, культурних, етичних цінностей суспільного значення.

Поняття «меценатства» та «меценатської діяльності» досліджують Л. Лавриненко, О. Донік,

М. Слабошпицький, С. Матяж, Курінна Т. та інші. Проте, зміст цих понять, як і правове розуміння цієї сфери суспільної діяльності, потребує подальшого комплексного дослідження, в тому числі й всебічного аналізу чинного законодавства. У зв'язку з цим основними завданнями статті є встановлення відповідності положень чинного законодавства України, яке врегулює відносини у сфері здійснення меценатської діяльності, нормам Конституції України; виокремлення законодавчих колізій, які гальмують розвиток меценатства в Україні.

За своєю сутністю та змістом меценатство є складовою частиною більш широкого поняття – благодійність. Громадська та індивідуальна благодійність, меценатство ґрунтуються на принципах гуманізму та альтруїзму. Гуманізм як система поглядів на людину і суспільство є однією з фундаментальних суспільних цінностей закріплених в Конституції України, яка по суті визначає самоцінність людини як особистості, її права на свободу, щастя і прояв своїх здібностей. Гуманістичний тип відносин між людьми передбачає безкорисливу допомогу тим, хто її потребує [3, с. 55].

Опираючись на основоположні принципи гуманізму, І. І. Мигович вважає, що «благодійність» – не що інше, як цілеспрямована увага до людей, які з різних причин не можуть власними силами забезпечити собі хоча б мінімальні умови для існування, надання їм посильної допомоги у збереженні й організації своєї життєдіяльності, матеріальне й духовне підтримання їх» [4, с. 42]. «Благодійність, – підкреслюється в Глумачному словнику української мови, – це добровільна безкорислива пожертва фізичних або юридичних осіб у вигляді матеріальної, фінансової, організаційної чи іншої допомоги» [5]. Буздуган Я. М. трактує благодійність як некомерційну неприбуткову діяльність організацій та фізичних осіб, спрямовану на задоволення потреб соціального розвитку [6, с. 89].

Чинний Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» не закріплює правовий зміст поняття «благодійність». Тоді як попередній Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» тлумачив благодійність, як добровільну безкорисливу пожертву фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги [7]. Меценатство – теж одна із форм матеріальної допомоги. Тому, поряд із поняттям меценатства в чинному Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» необхідно закріпити поняття благодійності та визначити його як діяльність, завдяки якій громадські та приватні ресурси добровільно спрямовуються їхніми власниками для допомоги окремим соціально незахищеним групам людей, для вирішення суспільних потреб, а також поліпшення умов громадського життя [8].

На сьогодні в Україні немає спеціального закону, який би врегулював питання щодо здійснення меценатської діяльності. Положення, що стосуються меценатства, закріплює Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який в частині 6 статті 1 визначає меценатську діяльність, як благодійну діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку визначеному цим Законом та іншими законами України [9]. Існують і інші визначення поняття меценатства: якщо, юридична енциклопедія розуміє під меценатством – добровільну безкорисливу діяльність фізичних осіб у формі надання матеріальної, фінансової та іншої підтримки набувачів благодійної допомоги [2], то соціологічна енциклопедія визначає меценатство, як діяльність, що спрямована на підтримку розвитку культури, мистецтва, науки, надання різного роду творчим працівникам, органом з боку тих, хто володіє такими можливостями (організації, приватні особи)» [10, с. 543]. Отож юридична енциклопедія розширює сфери надання меценатської допомоги, тоді як соціологічна енциклопедія, навпаки, вказує на те, що меценатська діяльність має бути спрямована тільки на розвиток культури, мистецтва, науки та ін. Зауважимо, що Лавриненко Л. Я. теж визначає меценатство як діяльність, що спрямована на підтримку та стимулювання різного роду творчих ініціатив в області мистецтва, освіти і культури [11, с. 63]. Для меценатства характерно, що фінансування при цьому відбувається у вигляді приватних дарів чи грошових внесків без безпосереднього розрахунку на отримання взамін прямої чи прихованої вигоди. Тому Модельний Закон «Про меценатство і благодійну діяльність», прийнятий на десятому пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць СНД (постанова № 10-8 від 6 грудня 1997 року), у статті 2 визначає меценатство, як безкорисливу, безоплатну допомогу громадян у сфері мистецтва, науки, культури, освіти, просвітництва, яка виражається в передачі іншим громадянам чи юридичним особам майна і коштів [12, с. 1].

Порівняно із країнами Західної Європи та США, в яких створено ефективну законодавчу базу для роз-

витку меценатства, в Україні законодавчі акти про меценатство та меценатську діяльність знаходяться на стадії становлення. Окрім наявності спеціального законодавства, яке врегульовує дану сферу суспільних відносин, в цих країнах також існує ефективна система оподаткування меценатської діяльності. Законодавство цих країн допускає використання частки прибутку комерційних структур на добродійні цілі замість сплати відповідних податків. Так, Конгрес США прийняв закон про податкові пільги для меценатів, які виділяють кошти на благодійні цілі, в якому зазначається, що меценатська діяльність взагалі не обкладається податком [13, с. 2]. У Франції в 2003 році розроблена податкова система, що передбачає зменшення на 60% податків підприємств у випадку надання ними меценатської допомоги. Греція дозволяє відрахувати на меценатство 30%, Німеччина – 33,2% [14, с. 89]. Тоді як в Україні ця ставка становить всього 4 % [15].

Законодавство зарубіжних країн на практиці демонструє свою ефективність, оскільки передбачає, що сума благодійних внесків вираховується з прибутку благодійника – платника податку, ще до того, як цей прибуток потрапляє у сферу прибуткового контролю [16]. Враховуючи позитивний досвід зарубіжних країн, Україна має завершити роботу зі створення законодавчої бази меценатства та меценатської діяльності. Адже відсутність чіткого законодавства гальмує розвиток меценатства в Україні. Можна зіслатися на Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який являється на сьогодні спеціальним законом у сфері здійснення меценатської діяльності, хоча й визначає основні напрями здійснення меценатської діяльності, але не конкретизує порядок надання податкових пільг меценатам і не встановлює форми надання меценатської допомоги меценатськими організаціями.

В проекті Закону «Про меценатство», запропонованим народним депутатом України М. Г. Баграєвим, меценатство унормовується як специфічна форма благодійництва, визначається мета, основні напрями і форми меценатської діяльності, засоби державної підтримки меценатства.

Так, стаття 1 законопроекту визначає меценатство як добровільну, безкорисливу матеріальну, фінансову, організаційну, консультативну та / або іншу підтримку меценатами або меценатськими організаціями набувачів меценатської допомоги в галузі культури та мистецтва у розмірі, що не є меншим від мінімального меценатського внеску із метою розвитку та збереження культурного надбання України [17]. Проектом Закону «Про меценатство» також закріплені основні права меценатів. По-перше, право самостійно обирати форми здійснення меценатської діяльності; по-друге, здійснювати меценатську діяльність безпосередньо або через меценатські організації; по-третє, меценати та меценатські організації добровільно визначаються зі своєю участю в конкретних державних цільових програмах в галузях культури та мистецтва, науки та освіти (ст. 9). У статті 6 проекту Закону закріплені основні

форми меценатства та меценатської діяльності, які включають: надання фінансової допомоги у формі гранту, субсидії, добровільної пожертви, взяття на себе витрат щодо повного або часткового утримання об'єктів, що належать набувачам меценатської допомоги; надання матеріальної допомоги, шляхом безоплатної передачі майна та/або майнових прав, у тому числі цінних паперів, прав інтелектуальної власності, набувачу меценатської допомоги тимчасово, у постійне користування або у власність; заснування та надання стипендій, разової фінансової або матеріальної допомоги; проведення культурно-мистецьких та науково-освітніх акцій (заходів): фестивалів, конкурсів, концертів, вистав, виставок, показів, конференцій, семінарів, круглих столів тощо; надання організаційних, консультаційних, експертних та інших послуг [17].

Крім позитивних положень, у законопроекті «Про меценатство» є низка прогалин і неточностей, які викликають зауваження. Так, згідно зі статтею 1 законопроекту, меценатську діяльність мають право здійснювати як фізичні так і юридичні особи. Проте, законопроект, в статті 7, закріплює перелік прав тільки меценатів – фізичних осіб, не визначаючи при цьому права меценатських організацій. Не зрозумілим є також положення проекту (стаття 7) – про можливість збереження у таємниці розмірів та / або цілей меценатської діяльності. Таке положення може перешкоджати отриманню меценатами передбачених законодавством пільг, якщо меценат забажає реалізувати своє право на збереження в таємниці відомостей про свою меценатську діяльність. Стаття 19 проекту Закону закріплює положення щодо стимулювання меценатської діяльності, яке полягає в наданні податкових та інших пільг [17], що відповідає пункту 157.3 статті 157 Податкового Кодексу України від оподаткування звільнюються доходи благодійних фондів, благодійних організацій, громадських організацій отримані у вигляді: коштів або майна, які надходять безоплатно або у вигляді безповоротної фінансової допомоги чи добровільних пожертвувань; пасивних доходів; коштів або майна, які надходять таким неприбутковим організаціям від ведення їх основної діяльності; дотацій або субсидій, отриманих із державного або місцевого бюджетів, державних цільових фондів або в межах технічної чи благодійної, у тому числі гуманітарної, допомоги. А підпункт 170.7.1 пункту 170.7 статті 170 Податкового Кодексу говорить, що благодійна та гуманітарна допомога не оподатковується та не включається до загального місячного або річного оподаткованого доходу платника податку [18]. Із вищезазначеного

випливає те, що податкові пільги в результаті здійснення меценатської діяльності, на сьогодні, отримують тільки меценати – фізичні особи. Оскільки, меценатство з боку фізичних осіб являється спеціальною формою благодійності, то відповідно до пункту 157.3 статті 157 Податкового Кодексу України, результат від такої діяльності не оподатковується [18]. Чого не скажеш про меценатські організації. Адже, Податковий Кодекс України перераховуючи, в статті 157, види неприбуткових організацій (благодійний фонд, благодійна організація, громадська організація), доходи яких звільнюються від оподаткування, не включає в цей перелік меценатські організації. Це пояснюється, насамперед, відсутністю в Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» положення, яке б надавало право меценатським організаціям здійснювати меценатську діяльність. Отож, вразі прийняття Закону України «Про меценатство», необхідно підпункт «б» пункту 157.1 статті 157 Податкового Кодексу доповнити поняттям меценатської організації, основна мета якої покликана сприяти відродженню, становленню та розвитку культури та мистецтва. Для того, щоб унеможливити зловживання в питаннях надання означених пільг, необхідно встановити чіткий перелік пільг, що можуть надаватися меценатським організаціям та умови, за якими такі пільги надаються.

Отже, основне завдання, яке на сьогодні повинна поставити перед собою держава в особі органів державної влади, – це прийняття Закону України «Про меценатство». Державна політика щодо меценатства повинна базуватися на таких положеннях, як: правове регулювання розвитком меценатської діяльності; визначення пріоритетних напрямків і розробка спеціальних програм у сфері меценатства; добровільна діяльність меценатів; моральна та економічна підтримка державою меценатської діяльності. Стимулювання доброчинної діяльності полягає також у наданні податкових та інших пільг, що поширюються на меценатів, меценатські організації відповідно до чинного законодавства України [8]. Таким чином, прийняття Закону, з врахуванням запропонованих змін, сприятиме розвитку меценатства в Україні та допоможе відродженню його традицій. Суттєво зросте меценатська підтримка культури, мистецтва, освіти і науки, що сприятиме кращому доступу населення до культурних цінностей, естетичному вихованню дітей і молоді, збереженню культурної спадщини, розвитку професійного мистецтва і мистецького аматорства, активізації наукових досліджень, зростанню творчого, інтелектуального потенціалу суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 року № 254-ВР (зі змінами та доповненнями) // ВР. – 1996. – № 30.
2. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол.: Ю 70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол) та ін.. – К. : «Укр. енцикл.», 1998. ISBN 9666-74-00-1.
3. Кубицкий С. И. Благотворительность: теория, история, современность : монография. – Челябинск : Фотохудожник, 2005. – С. 35-37, 55.
4. Мигович І. І. Соціальна робота (вступ до спеціальності). – Ужгород : Освіта, 1997. – С. 42.
5. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eslovnyk.com.ua>.

6. Буздуган Я. М. Роль благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем суспільства / Я. М. Буздуган // Наукові записки. – ТДПУ. – 2003. – № 12. – (Серія: Економіка)
7. Про благодійництво та благодійні організації : Закон України: від 16 вересня 1997 року № 531 / 97 – ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46.
8. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apdu_O/200S_1/R_1/Matiag.pdf.
9. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 року № 5073-17. – ВР // Відомості ВРУ. – 2012.
10. Лавриненко Л.Я. Меценатство и благотворительность: история развития // Школа. – 2001. – № 2. – С. 63-68.
11. Социологическая энциклопедия : В 2 т. – Т. 1 / Руководитель научного проекта Г. Ю. Семигин. Главный редактор В. Н. Иванов. – М. : Мысль, 2003. – С. 244, 543.
12. Модельный Закон «О меценатстве и благотворительной деятельности»: Пермский региональный правозащитный центр. Некоммерческий центр // http://www.rps.ru/met_nko/portf_19.shtm/.
13. Сиротин А. Меценатство в США // Чайка. – 2005. – № 2. – С. 2.
14. Венгловский А. Дары свыше // Бизнес. – 2005. – № 43. – С. 86-90.
15. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.audyt.lviv.ua/novyny/83-novyj-podatkovyj-kodeks-zmenschyv-vidrahuvannja-dlja-blagodijnykiv.html>.
16. Шведа Д. В. Досвід зарубіжних країн у сфері державного регулювання меценатської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?newsid=318>.
17. Проект № 6176 Закону України «Про меценатство»// Поточні документи М-ва культури і туризму України. – 2007. – 11 с.
18. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page18>.